

ban Nagy László körvonalazta az 1915-ben alapított iskola munkáját. Az intézményt DOMOKOS Lászlóné igazgatta mindvégig, 1949-ig. Tudjuk, hogy ez az iskola az 1920-as évek után kissé eltávolodott a Nagy László adta alapoktól, és az irracionalista ismeretelmélet, ezzel a szubjektivizmusnak, relativizmusnak nagy teret nyújtó élménypedagógia irányába tolódott, de még így is számos korszerű pedagógiai kezdeményezés kapcsolódik az iskola munkájához.

Szeretnénk remélni, hogy műveinek e kötete az ő gondolatvilágát mai pedagógustársadalmunkhoz is közel hozza, és segíti a szinte emberközeli kontaktus kialakítását. Tudjuk, hogy iskoláink életében mennyire előtérben álló feladat a tanítás-tanulás egységének, a tanulók aktivitásának biztosítása, a teljesítményképes tudás elérése, az oktatói-nevelői eljárások differenciálása, az oktatás nevelői hatékonyságának fokozása s így tovább. Annak ellenére, hogy ő más korban és társadalomban élt, számunkra is vannak instruktív gondolatai. Nagy Sándor írja: „A tudományos és morális szempontból egyaránt nagy jelentőségű pedagógiai hagyatéknak pedig kötelező ereje van az utókorra. Különösen olyan utókorra, amely — történelmileg először — olyan viszonyok között él, hogy az említett törekvéseket és elveket tömeges méretekben torzításmentesen, s elvi-filozófiai vetületben is tisztázottan valósíthatja meg a kibontakozó szocialista munkaiskola tevékenységében”.

BUZÁS LÁSZLÓ

NEVELÉSTUDOMÁNY ÉS FOLYAMATOS KORSZERŰSÍTÉS

Szerkesztette *Kiss Árpád*. Budapest, 1973.
Akadémiai Kiadó. 520 oldal

A szép kivitelű testes kötet 17 tanulmányt mutat be. Amennyiben egy kutató kollektíva teljesítményét kívánja Kiss Árpád az olvasó szívére tenni, érthető a szerkesztés elve és a szerkesztő bevezető indoklása, amely egyébként a bevezető szokásos kereteit túllépő önálló, érdekes, tanulságos olvasmány.

A többi 16 írásból négy a programozott oktatással (GYARAKI F. Frigyes, GECSŐ Ervin, KERÉKES Béláné—KISS Árpádné és BALÁZSNÉ MÉHES Vera) foglalkozik, további öt tanulmány talán a tanulás hatékonyságát befolyásoló tényezők címszó alatt fogható össze (VERES Judit, RAVASZ János, KOZMA Tamás, Nagy Sándor és BÁTHORY Zoltán).

A többi hét szerző különböző témaköröket vizsgál. BALOGH László ismertetést ad arról, hogy a 19. sz. elemi iskoláiban hogyan értékelték a tanulmányi előmenetelt és az erkölcsi magatartást: fogalmak tucatjait használták. Mintegy 200 oldallal később LIPSCHER Ervinné írása arról ad számot, hogy 150 évvel később egyes kísérletezők újból megpróbálják a verbális értékelést. Nagy Katalin a tanulói beállítottság vizsgálati módszereiből ad ízelítőt. Nagy László az ismeretek alkalmazásával kapcsolatos újabb kísérleteit ismerteti. LÉNÁRD Ferenc közismert kísérleteiből tárt fel újabb adatokat és összefüggéseket. A kötetet SZABÓKI Györgyi tanulmánya zárja, amely a permanens nevelés jövőbe mutató eszméit ismerteti.

Bár az ilyen vegyes gyűjtemények létjogosultsága megkérdőjelezhető, jelen helyzetünkben mégis szerencsésnek mondható, hogy ez a gazdag anyag megjelent. Ez a kötet ugyanis több, mint egy tanszék teljesítménye (ahogyan SZARKA József előszavában értékeli). Egy kicsit az egész magyar pedagógia fejlődésének tükré is. És mint ilyen érdemes különös figyelmet.

Közismert, hogy 5—10 évvel ezelőtt a magyar pedagógiai kutatás a korszerű kutatási technikákat alig használta. Még néhány éve csak annak, hogy egymást igyekeztünk meggyőzni a mérés, a korszerű kísérlet előnyeiről, szükségességéről (kár, hogy KOZÉKI Béla lelkes fejtegetései a pedagógiai pszichológia és a mérés hasznáról felidéztek ezt a nem túl kellemes időszakot), és most kézbe vehetünk egy kötetet, amely fókuszálva mutatja azt, amit a folyóiratok lapjain, a legutóbbi évek könyveiben is egyre inkább érzékelhetünk.

Kutatóink számottevő hányada igen rövid idő alatt urává vált azoknak a kutatási technikáknak, amelyek nélkül lehetetlen megfelelni az egyre növekvő társadalmi elvárásoknak. Ez a hősiesség országos tanulási folyamat még nem mondható befejezettnek, de ez a kötet is egyértelmű bizonyítéka annak, hogy az első lépéseken túl vagyunk, és biztosítéka annak, hogy a további lépéseket is megtesszük, meg kell tennünk, miután e kötet minimális normaként belépett az életünkbe. Talán nem túlzás azt mondani, hogy ez a kötet a születőben levő magyar kísérleti pedagógia egyik biztató hírnökéként üdvözölhető.

A kísérleti technikák elsajátítása és tökéletesítése azonban csak egyik nélkülözhetetlen előfeltétele a pedagógiai kutatás fejlődésének. Ezek a technikák kellő koordináció nélkül eláraszthatják a szakirodalmat technikailag kifogástalanul bizonyított „szignifikáns eredményekkel”,

amelyek partikuláris, szétaprózott kérdésfeltevéseikkel nem képesek hatékonyan segíteni a gyakorlat fejlődését. A kötet a koordinációt, az összefogó akaratot illetően is fontos tanulsággal szolgál.

Aki a könyvet végiglapozza, gyakran találkozik ezzel a ma már közismert rövidítéssel: IEA. Ez a hazai viszonylatban szinte példa nélküli méretű kutatási vállalkozás egyértelműen bizonyítja, hogy a gyakorlatot számottevően befolyásolni képes kutatás csak összefogott, komplex munkával végezhető. Nem akarjuk ezzel alábecsülni az egyes kutató egyes tanulmányainak a jelentőségét, de tudomásul kell vennünk, hogy a köznevelés az ország egyik legnagyobb intézménye, egy akkora „kásahegy”, amelyen az egyes kutatók mégoly szenvedélyes és eredményes csipegetései sem változtathatnak rajta észrevehető mértékben.

A programozott oktatás témakörében megjelent tanulmányok arra mutatnak példát, hogy egy lazábban együttműködő kör — a megfelelő központi akarat érvényesülése eredményeként — hogyan hatolhat elméletileg egyre mélyebbre és ugyanakkor a gyakorlati megvalósításhoz egyre közelebb. Ebben a témakörben a tanszék túljutott a helyzetleíró, a problémafeszégető kutatáson (amire természetesen továbbra is égetően szükség van), átlépett a megoldást kereső, újat ígérő kísérletek világába.

Hazánkban a kísérletek körül igen sok probléma van. Kezdődik ez azzal, hogy a legtöbb kísérlet szervezetlen, és a róluk adott beszámolók dokumentáltsága nagyon hiányos. E kötet ebben a vonatkozásban is előrelépést jelent: az ismertetett programozott oktatási kísérletek minőségileg szervezettebbek az eddig ismert kísérleteknél, dokumentáltságuk pedig több nagyságrenddel jobb a magyar pedagógiai irodalomban megszokott színvonalnál.

Ebből a mezőnyből is kiemelkedik GYÁRAKI F. Frigyes tanulmánya. Különösen izgalmasak a kísérletek azok a vonatkozásai, amelyek az algoritmusok konstruálásával kapcsolatosak.

De évés közben jön meg az étvágy. E kísérletek színvonala alapján már nem tűnik túlzott követelménynek, ha további igényeket támasztunk a szervezethez, a tudományosság, a tökéletes dokumentáltság irányában. Így például a kísérleti és kontroll osztályokban végzett munkákra vonatkozóan nem találunk adatokat a felhasznált idő mennyiségét, az otthoni munkaként adott feladatok mennyiségét illetően.

Vagy például különböző feladatlapok készülnek a kísérleti eredmények mérése érdekében, de a feladatlapok megbízhatóságát illetően (a mért adat megbízhatóságát illetően) nem történnek meg a szükséges számítások, a szerzők nem tartják fontosnak, hogy a megbízhatósági együtthatókat közöljék. Enélkül (és sok más technikai követelmény alkalmazása nélkül) a kísérlet eredményei nem tekinthetők bizonyítottaknak.

Hasznos tanulságokkal szolgál a másik, a tanulás hatékonyságát befolyásoló tényezők vizsgálatával kapcsolatos témakör is. Ezeket a témákat a nemzetközi szakirodalomban az elmúlt tíz-húsz esztendőben nagyon részletesen kidolgozták a technikák megbízhatókká, sok területen kifinomultakká fejlődtek. Mivel azonban Magyarországon tényszerű vizsgálat, adatfelvétel a tanulás hatékonyságát befolyásoló külső környezeti és belső iskolai tényezőkre vonatkozóan az elmúlt évtizedben csak szórványosan volt, a vonatkozó tanulmányok sok tekintetben a meglepetés erejével hatnak.

A témakör tanulmányai szinte előzmények nélkül kész, magas szintű technikával feldolgozva lépnek elénk, tömegével tárva fel olyan bizonyított összefüggéseket, amelyek közoktatási rendszerünk továbbfejlesztése és a közoktatáspolitikai számára alapvető fontosságúak.

Mint ahogy a nemzetközi vizsgálatokból, ezekből a tanulmányokból is adódik az a következtetés, hogy a külső és belső környezeti tényezőkre vonatkozó kutatások hasznos eredménnyel csak akkor szolgálhatnak, ha azok egy meghatározott célra irányulnak, és kellő nagyságú mintán végzik el a mérést. Ez pedig csak kollektív kutatással valósítható meg. Itt a legnagyobb a veszélye a főlősleges ismétlések elburjánzásának. A kötet vonatkozó tanulmányainak a tanulsága azonban elsősorban nem ez, hanem inkább abban foglalható össze, hogy az elkövetkezendő időszakban az ilyen jellegű vizsgálatokra kellő energiákat kívánatos koncentrálni.

Úgy gondolom, hogy a fentiekből kitűnik: a kötetet jószívvel ajánlom minden elméleti és gyakorlati pedagógusnak. Bizonyos vagyok abban, hogy minden olvasó megtalálja benne azt a szellemi feszültséget és kielégülést, amit számomra is szerzett.

NAGY JÓZSEF